

Néhány szó az angol juryról.

A történelmi gyökerekkel bíró angliai méltányossági jogrendszernek egész az 1873. évi törvénykezési törvényig (Judicature Act) külön bírósága volt: a Chancery Court, amely a XIV. századra visszanyúló történeti előzmények maradványaképpen gyakorolta a jogélet bizonyos ágaira vonatkozó jurisdíciót.

Legutóbb mint angol jogi különlegességről írtam a trustról és a különböző archaikus tulajdonjogi alakzatokról, illetve azok jelenleg is bizonyos korlátok között hatályos érvényesüléséről, ezuttal arra mutatok rá, hogy ezek a jogi különlegességek és még sok más, sok évszázados fejlődés eredményei és ha az angol High Court of Justice jelenlegi szervezetét tekintve, ma már nincs is élesen elhatárolható különbség méltányossági jog (Equity Law) és szigorú jog (Common Law) között, mert hiszen a High Court mindegyik osztálya épúgy gyakorolja a méltányossági bíraskodást, mint a szigorú jogi bíraskodást, mégis a sok évszázados történeti előzményeknek nyoma van és pedig kettős nyoma. Először nyoma van abban, hogy azokat az ügyeket, amelyek a méltányossági jogként kialakult jogterülethez tartoznak, ma is a High Courtnak az az osztálya tárgyalja: a Chancery Division, amely a méltányossági bíróságból: a kancellár bíróságából (Chancery Court) fejlődött ki. Másodsor nyoma van a méltányossági jog történeti elkülönülésének abban, hogy a High Court méltányossági jogi ügyekkel foglalkozó osztálya a Chancery Division más eljárási szabályok szerint ítél, mint a szigorú jogi osztálya: a Kings Bench Division.

A leglényegesebb eljárási jogi különbség a jury teljes hiánya.

(A harmadik és legérdekesebb nyoma a méltányossági jogágak történeti múltjának az angol bíró precedensalkotó készsége és az az elaszticitás, amely konzervativizmussal párosulva Angliában biztosítéka egyrészt a jogbiztonság megővésének, másrészt azonban a mindenkori szükségletekhez való ruganyos alkalmazkodási képességnek. Erről a legérdekesebb és legfontosabb maradványáról a méltányossági jogágak történeti múltjának, ezuttal nem lesz szó.)

A középkori Common Law bíróságok előtti bizonyítási eljárás Angliában is, mint mindenütt, a párviadal és az istenítéletek voltak és ezenkívül azoknak a tanuknak felsorakoztatása, akik amellet tettek tanuságot, hogy felük jóra való ember, akinek csak igaza lehet. Ennek a pártoló tanukkal lefolytatott bizonyítási eljárásnak a neve: wager. Aki több és tekintélyesebb tanut tudott felsorakoztatni, annak volt nyert ügye. Jellegzetes a konzervatív és minden törvényhozásbeli újítástól tartózkodó angol szellemre, hogy a wagent, amelyet már legalább 150 év óta nem gyakoroltak, törvényhozásilag csak 1833-ban törölték el.

Az a fél, aki sem a párviadal, sem az istenítélet, sem a wager eredményében nem bízott, — rendszerint a gyengébb fél, de nem az igazságban, hanem a vagyonban, társadalmi befolyásban gyengébb fél, — a XII. század vége felé a királyhoz fordult, aki mint legfőbb bíró, előbb egyes esetekben, majd később

mind általánosabban megengedte, hogy az ügyek a földesuri bíróságok helyett nála tárgyalassanak le. A király, illetve bírása a tanuállítási rendszerből, a wagerből átvett annyit, hogy megidézte a perlekedő felek szomszédait ténytanuk gyanánt. Természetes, hogy ezekben az időkben majdnem mindig ingatlan birtok-perekről volt szó és a szomszédok azért kellettek, hogy megmondják — nem azt, hogy melyik fél a becsületesebb ember, hanem azt, hogy a konkrét ténykérdésben melyik félnek van igaza. A szomszédok eredetileg ténytanuk voltak, a XIV. század vége felé a kancellári bíráskodás kezdetével egyidőben a ténytanuk már átalakultak ténybírákká, akik a tényállást nem elmondották, hanem az összes peradatok alapján eldöntötték. A ténybírák: a jury ítélete alapján mondotta ki a szakbíró, a Common Law bíró a jogi döntést, az ítéletet. A jury tehát a Common Law bíráskodás középkori formájának a korrektívuma volt és mint ilyen, meg is maradt végig, egészen a mai napig a Common Law bíráskodás perjogi formájának, amelyet a kancellár; majd később a kancellári bíróság soha át nem vett.

Annyira következetesen megmaradt a jury a Common Law bíróság perjogi alakjának, hogy a High Court Chancery Division-ja ma is csak szakbírószak formájában dönt, jury csak a High Court Common Bench Division-jában működik, amely perjogi formának a legtipikusabb törvénykezési területe a kártérítési per, illetve a kártérítési pernek a ténykérdés feletti vitája; úgyannya áll ez, hogy ha a Chancery Division elé kerülő ügyben a fél bármilyen kevéssé jelentős kártérítési jogalpra kíván áttérni, ezt csak a Common Bench Division elé vihető új perrel teheti. Sőt ha a Chancery Division valamely károkkozás ténykérdésében kíván tisztán látni — esetleg csak incidentaliter olyan perben, amelynek főtárgya nem kártérítés — akkor is a Kings Bench Divisionhoz fordul, megkeresve az utóbbit, hogy a ténykérdést döntse el. A kártérítési ügyekben és minden olyan ügyben, amelynél a delictuális felelősségnek leghalványabb nyoma van, a felek elvitathatlan és elvonhatatlan joga, hogy a jury általi döntést kérjék, amit csak a Kings Bench Division előtt tehetnek.

Épúgy, amint a jury, illetve a jury szerepe a Kings Bench elé tartozó ügyekben, a történeti előzményekben leli gyökerét, épúgy ezekben a történeti előzményekben van meg az oka annak is, hogy Angliában a tanukkal való bizonyítás erősebb perjogi szereppel van felruházva, mint a kontinensen, úgyannya, hogy az angol perhorreszkálja a francia és többi kontinentális perjogi rendszerét, melyekben az okirati bizonyítás a tanubizonyítást szabály szerint kizárja. Bodington a francia bizonyítási jogról írott könyvében azt mondja, hogy csodálatos, hogy a francia, aki bizonyára nem elégednék meg az anatómiának rajzokból való megtanulásával, a bizonyítási eljárásban megelégszik a hus- és vérnélküli vázlattal, az okiratokkal.

A kontinentális jogász első hallomásra nem nagyon hajlandó osztani az angol jogász előszeretét a tanubizonyítással szemben, hiszen ez a mi szemünkben sokkal megbízhatatlanabb, labilisabb, mint az okirattal való bizonyítás, nem szabad azon-

ban elfelejtenünk, hogy Angliában a tanuval való bizonyításnak egészen külön szabálytömege van és hogy a tanukihallgatás technikája olyan fejlett és a tanú mentalitásának és egész viselkedésének vizsgálata és felismerése olyan előrehaladott, hogy ennek a fejlettségnek a kontinensen nyoma sincs. Az angol bíróság elé idézett tanú nagyon jól tudja, hogy nem elég az esküt letenni és azután felelősség nélkül vallomást tenni, hanem tisztában van azzal, hogy a rá hivatkozó perbeli képviselőnek és az ellenfélnek a keresztkérdései és pedig szakszerű keresztkérdései alól nehezen fog valótlanságok állításával ép bőrrel menekülni. A tanut állító fél kezdi a tanukérdezést az úgynevezett direct examination-el, amelynek megvannak a maga különös szabályai, az ellenfél folytatja a kérdezést a cross examination-el, azután ismét a tanut állító fél képviselője következik a re-direct examination-el és így tovább.

A tanukérdezésnek külön jogszabályanyaga van, nem szabad pl. a tanútól — persze nagyon sok kivételtől eltekintve — olyan tényállást kérdezni, amelyről csak hallomásból tud. Nem szabad a tanúnak a véleményét kérdezni, kivéve persze a szakértő tanut, viszont ha a saját tanú kedvezőtlenül vall, megfordulnak a tanukérdezési szabályok és a tanut állító félnek megengedtetnek olyan kérdések, melyek egyébként csak a cross examination-ben engedtetnek meg. Ilyen kérdés pl. a feleletre útmutatást tartalmazó kérdés, az úgynevezett leading question. A saját tanú szavahihetőségének dezavualására irányuló kérdések viszont mindig tilosak, akkor is, ha a tanú kedvezőtlenül vall. A bíróságnak csak az a szerepe, hogy ellenőrzi a kérdés megengedhetőségét, egyébként a tanukihallgatás teljesen a felek jogi képviselőinek a feladata, kiknek egészen külön szakképzettségüknek kell lenni ahhoz — és van is — hogy a tanúból a lehető legnagyobb igazság-kontingenst kiszorítsák.

Ilyen egészen különlegesen fejlett tanu-lélektan és bizonyítási szabálytan mellett képzelhető, hogy a jury intézményével együtt a történeti multból jövő előszerzetet a tanubizonyítással szemben Angliában nem vezet olyan abszurd eredményekre, mint amilyenre nálunk vezetne, sőt az angol jogásznak meggyőződése, hogy az első és legfontosabb bizonyítási eszköz a tanú.

Természetes, hogy a tanú szerepe más a jury előtt és más a szakbíróság előtt. Az igazat nem mondó tanú a jury előtt veszedelmesebb, mint a szakbíróság előtt, az examination raffináltságának tehát a jury előtt fokozottabban kell résen lennie, hogy a valótlanságokat állító tanú a bíróságot kedvezőtlenül ne befolyásolja.

Ma már nincs anyagi jogi indokoltsága annak a különbségnek, hogy egyes ügyekben miért dönt a bíróság juryben és más ügyekben miért dönt mint szakbíróság, mert a Chancery Division elé tartozó ügyek ma már épúgy a pozitív jog szerint döndők el, mint a Kings Bench elé tartozó ügyek. Hogy a kártérítési ügyekben miért van inkább szűkség juryre, mint más ügyekben, azt a kontinentális jogász nehezen tudja megérteni. Az angol jogász viszont nemcsak hogy megérti, de természetesen tartja, mint mindent, ami évszázados tradíciók eredménye.

Dr. Schneller György.